یادداشت

«معنای زندگی» در سپهر تربیت معنوی

● شرایط و مقتضیات معیشت برای بشرِ هزاره سوم به‌گونه‌ای سامان یافته است که معنای «معنای زندگی» آدمی را در هاله‌ای از ابهام فرو برده است؛ به‌طوری‌که فقدان معنا در زندگی یا دستِ‌کم، داشتن تصوری روشن از معنای زندگی، حلقه مفقوده زندگی انسان عصر کنونی شده است. در چنین بستری، زندگانی که وجوهِ بارز آن، نهادن اصل آدمی در کمانَک و مغفول‌گذاشتن حقیقت هستی وی، بستن چشم وجودبین و گشودن چشم موجودنگر او، انگاشتن آدمی به‌مثابه چرخ‌دنده‌ای فاقد شعور از ماشین‌آلات یک کارخانه، ارتباط‌نداشتن و هم‌کلامی انسان با طبیعت و زنجیره اصلی زندگی، رشد سریع تکنولوژی، بی‌تفاوتی نسبت‌به دین، گسترش دیدگاه‌های طبیعت‌گرایانه نسبت‌به معنای زندگی، توجه‌نداشتن به غنای معنوی زیبایی‌های طبیعی و نهایتا حضور کم‌رنگ خداوند در سایه‌سار زندگی است، آدمی از خلوتکده دلِ خویش جدا شده و با نهانگاه خویشتنِ خویش، بیگانه شده است. به دیگر سخن، برآیند چنین معیشتی، بودنِ آدمی در معنای غیراصیل آن خواهد بود. چنین به‌نظر می‌رسد که آدمی به معنا در زندگی، سخت نیازمند است و از فقدانش نیز به‌شدت رنج خواهد برد؛ معنایی که به تعبیر فرانکل باید کشف شود تا فرد عمرِ گران‌مایه خود را به آن آویزد. وی همچنین، معتقد است: «معنا» چیزی است که قصد و منظور یک موقعیت را مشخص می‌کند و پرسشی را درمی‌افکند که طالب پاسخ است. ازسوی دیگر وقتی که معانی کشف شدند، «ارزش‌ها» نیز زاده می‌شوند؛ ارزش‌هایی که مبنای کردار آدمی هستند و حسِ معنا را در فرد تقویت می‌کنند. به دیگر سخن، معانی، «چرایی» و ارزش‌ها، «چگونگی» زندگی آدمی را پاسخ می‌گویند. مفهوم زندگی بیانگر گونه‌ای از بودن است؛ بودنی که بودن صرف نیست، بلکه هدفی دارد و پیامی خاص را دنبال می‌کند. بودنی که نمود آن تفکر و تعالی است و آدمی در آن، به‌دنبال خلق «هستی» و «خویشتن خویش» است. ازاین‌رو، چنین بودنی و چنان نمودنی جز از انسانی وارسته و آراسته به ویژگی‌های یک انسان سالم، ساخته نیست. به دیگر سخن، گویی در بطن مفهوم زندگی، متنی از معنا انگاشته شده است که جز گونه‌های بشری، سایر گونه‌های زیستی قادر به فهم آن نیستند. در مقابل، مفهوم زیست نیز قابل تأمل است! غنای معنا در مفهوم مذکور در مقایسه با مفهوم زندگی بسیار ناچیز است؛ به‌طوری‌که ماهیت زندگی، تعالی و بالندگی و ماهیت زیستن، تنازع بقا و زنده‌مانی است. بیان تفاوت‌های این دو شیوه از «بودن» بر صاحبان اندیشه پوشیده نیست و بی‌نیاز از بیان است. یکی از نهادهای فرهنگی و زیربنایی موجود در هر جامعه، که به‌مثابه زیرساختی کلیدی برای تحقق و شکوفایی ارزش‌ها پیشگام و بسیار مؤثر است، نظام تعلیم‌وتربیت است؛ نظامی که یکی از دغدغه‌های غایی آن، فراهم‌کردن بسترهای تربیتی لازم، برای درک ارزش‌های معنوی و کسب تجارب ارزشمند است. همچنین، یکی از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین اصول تربیتی نظام تعلیم‌وتربیت، که به‌نوعی معنابخش سایر اصول تربیتی نیز است، «اصل معنویت» و برحسب کارکرد، «تربیت معنوی»[1] است. به این معنا که آشناسازی فراگیران عرصه تعلیم‌وتربیت با ارزش‌های معنابخش به زندگانی نوع بشر با هدف پرورش شخصیت سالم (به‌نحوی که آدمی به خویشتنِ خویش برسد و از خصایل قوی و غنی بهره‌مند شود) محور و مدارِ اصل معنویت را تبیین می‌کند.

ادامه در صفحه ۱۷

گفت‌وگو با منصوره اتحادیه، تاریخ‌نگار و پژوهشگر

مشروطه بیداری زنان بود، نه جنبش

فاطمه علی‌اصغر

عکس: آیدین رهبر، شرق

برخی مشروطه را دوران باشکوهی برای آغاز تحولات در حوزه زنان می‌دانند، شما به‌عنوان تاریخ‌نگار و پژوهشگر، این دوره را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

وقتی صحبت از زنان در مشروطه می‌کنیم، اغلب از یاد می‌بریم که فقط از تعدادی زنان نسبتا باسواد و از طبقه متوسط و روشنفکر جامعه صحبت می‌کنیم نه از زنان رجال که باید تصور کرد محافظه‌کار بودند و اگر هم علاقه‌مند به اصلاحات جدید بودند، فعالیتی نمی‌کردند. بدون‌شک قبل از مشروطه عده‌ای از زنان نسبت به شرایط اسفناک خود توجه داشتند و درباره آن حتی صحبت و چاره‌اندیشی کرده بودند و انقلاب به آنها فرصت فعالیت داد. ولی به هیچ‌وجه این حرکت عمومیت نداشت و محدود به گروه نسبتا کوچکی بود و باید اضافه کرد هم با تشویق روشنفکران و هم به‌طور خودجوش، زنان آغاز به فعالیت کردند.

یعنی شما دوران مشروطه را دوران شکوفایی تحول در حوزه زنان نمی‌دانید؟ در حالی که برخی از پژوهشگران از همراه‌شدن زنان با هم در راه رسیدن به اهداف مشروطه و گردهمایی آنها سخن می‌گویند.

به‌نظر می‌رسد امروزه موقعیت و محدودیت‌های آن زمان زنان از یاد پژوهشگران رفته است. البته حرکتی شروع شد، ولی نباید در مورد آن غلو و از دوران شکوفایی صحبت کرد. مردم اکثرا بی‌سواد بودند، تعداد کمی می‌توانستند -روزنامه‌هایی که چاپ می‌شد- بخوانند، به‌خصوص زنان که تقریبا ۹۰درصدشان بی‌سواد بودند. من هرچه بیشتر مطالعه می‌کنم، بیشتر به این باور می‌رسم که حرکت زنان در حاشیه مسائل مربوط به مردان بوده است و در آن مورد باید با احتیاط سخن گفت و غلو نکرد.

یکی از مهم‌ترین اتفاقاتی که کمک مؤثری به پیشرفت تحولات مشروطه کرد (براساس کتاب بیداری ایرانیان نوشته ناظم‌الاسلام کرمانی)، نامه‌ای بود که زنان به مظفرالدین‌شاه رساندند و بعد از رسیدن این نامه بود که غائله مسجد جامع به‌نفع مشروطه شد.

فکر نمی‌کنم؛ این نامه چندان اهمیت نداشت. این مورخان هستند که وقایع را آن‌طوری که می‌خواهند تفسیر می‌کنند، این را هم نباید فراموش کرد که همیشه وقتی زنان تحت فشار بودند، شلوغ می‌کردند. در متون تاریخی آمده یک‌بار زنان هنگام قحطی برای نان تظاهرات کردند و بعد به دستور شاه، مردانشان را کتک زدند. از طرف دیگر، عریضه‌نویسی یک رسم قدیمی ایرانی است که مردم به شاه یا بزرگی عریضه‌نگاری می‌کردند.

با این همه زنان توانستند به سمت تغییر شرایطشان حرکت کنند، آنها در این دوران متوجه مسائل و خواسته‌هایی که مردان پیگیری می‌کردند، شدند. مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر این بیداری را چه می‌دانید؟

زنان در امور مالی و اقتصادی آزادی عمل داشتند ولی از لحاظ قانون خانوادگی دارای هیچ حقی نبودند. آنچه زنان در دوره مشروطه خواستار آن بودند، اجازه تحصیل و رسیدگی دولت به مسائل مربوط به بهداشت زنان بود.

جنبش مشروطه به‌حق آغازگر و خاستگاه جریان‌ها و حرکت‌های مدرن در دل جامعه سنتی ایران به‌شمار می‌رود؛ جنبشی که اگرچه با غائله فتح تهران مسیر متفاوتی گرفت، اما دستاوردهای کم‌نظیری برای ملت ایران به‌بار آورد. یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین تغییرات و جریان‌هایی که منسوب به این جنبش است، در جامعه زنان رخ داد. تاکنون بارها و بارها در مورد حضور زنان در جنبش مشروطه مطالعه و تحقیقات بسیاری از سوی پژوهشگران تاریخ و حوزه زنان انجام شده است. برخی مطالبات زنان با تمرکز بر متغیر جنسیت به شکل گسترده را حاصل انقلاب مشروطه دانسته‌اند؛ جنبشی که مشارکت اجتماعی زنان و حضور پررنگشان در تحولات تاریخ ایران را به‌همراه داشته است. هر چند امروز منصوره اتحادیه، پژوهشگر و تاریخ‌نگار، این نظریه را رد کرده و در گفت‌وگو با ایران فردا می‌گوید مشروطه فقط بیداری زنان بود، نه آغازگر جنبش. این گفته اتحادیه در حالی است که او در گفتار یازدهم کتاب خود به نام «اینجا طهران است» آورده: «زنان در نهضتی که جامعه ایران را عمیقا تکان داد، بی‌تفاوت و منفعل نبوده‌اند و همانند مردان، در جنب‌وجوش بوده‌اند». اتحادیه درباره این گفتار و تغییر نظرش، می‌گوید: «من سال ۱۳۷۷ کتاب «اینجا طهران است» را نوشتم که حاوی دو مقاله درباره زنان است، ولی امروز نظرم تعدیل شده است و معتقدم ما درباره حرکت زنان غلو می‌کنیم به‌نظر من تحصیل زن، تنها دستاورد مهم مشروطه بود».

الیزساناساریان که در این زمینه تحقیق کرده است، تنها هشت زن را برمی‌شمارد که در این زمینه فعال بودند. البته اطلاعات ما نیز محدود به اسناد کمی است که در دست است. مثلا نمی‌دانیم زنان در اصفهان یا اهواز یا مشهد تا چه حد فعال بوده‌اند؟ یا چند زن در تبریز به این حرکت پیوستند.

زنان در دوران مشروطه خواستار تحصیل شدند و همین امر خیلی در ایجاد آگاهی آنها مؤثر واقع شد. طبق متمم قانون‌اساسی بدون اشاره به جنسیت حق تحصیل، تشکیل انجمن و آزادی قلم قبول شد. از این جهت زنان استفاده کردند و به فعالیت فرهنگی پرداختند و در این زمینه هم تا حدی موفقیت کسب کردند. همچنین با پیروی از روشی که مردان ابداع کردند، مخفیانه در انجمن‌هایی جمع می‌شدند و به سخنرانی و امور خیریه می‌پرداختند. زنان به مطبوعات هم روی آوردند و با نوشتن مقاله و تأسیس چند روزنامه، به امور مربوط به زنان پرداختند، ولی باز هم تأکید می‌کنم همه این فعالیت‌ها محدود به عده‌ای از زنان در چند شهر کشور بود و به هیچ‌وجه عمومیت نداشت.

پیش از تشکیل مجلس چطور؟ خواسته‌های این زنان چه بود و از کجا برخاسته بود؟

ما خبر نداریم. آنچه می‌توان تصور کرد این است که به‌مرور که مردان نسبت به لزوم اصلاحات آگاه می‌شدند، عده‌ای از زنان نیز آگاهی می‌یافتند به‌طوری که در آغاز مشروطه زنان نیز به حرکت درآمدند و کم‌کم پی بردند که سواد لازم دارند و علت اینکه آنان را نادان محسوب می‌کنند، بی‌سوادی‌شان است. جالب اینجاست که خود زنان مدعی بودند «اکنون بیدار شده‌اند» و چون مردان به فکر آنان نیستند، باید خودشان دست به فعالیت بزنند و دیگر هم‌نوعان خود را از جهل و بی‌خبری نجات دهند. زنان گاه مدعی می‌شدند خواهران وطنی یا مادران وطنی هستند که یک طبقه اجتماعی با احتیاجات و خواسته‌های مشترک را تشکیل می‌دهند. جالب توجه است که ملی‌گرایان، نویسندگان و روشنفکران، کشور را به مادر وطن تشبیه می‌کردند که وجه زن را تعالی می‌بخشید.

بنابراین شما به‌جد معتقدید مشروطه نقطه آغازی بر جنبش زنان نبود؟

همان‌طور که اشاره کردم و فکر می‌کنم، نباید در بیداری زنان و حرکت‌شان غلو کرد ولی بدون‌شک در آن وقت اتفاقی افتاد و عده‌ای از زنان شروع به فعالیت کردند. درحال‌حاضر، ما احتیاج به مطالعات بیشتر و شناخت بهتر از جامعه آن روز ایران داریم. عقیده من با قبل کمی فرق کرده است و خیلی معتقد نیستم مشروطه آغازی بر جنبش زنان بود، بلکه می‌توان گفت آغاز آگاهی عده‌ای از زنان بود.

من سال ۱۳۷۷ کتاب «اینجا طهران است» را نوشتم که حاوی دو مقاله درباره زنان است، ولی امروز نظرم تعدیل شده است و معتقدم ما درباره حرکت زنان غلو می‌کنیم به‌نظر من تحصیل زن، تنها دستاورد مهم مشروطه بود. ۱۲ سال بعد از آغاز مشروطه در اثر فعالیت گروهی از زنان، به فکر تأسیس ۱۰مدرسه دولتی برای دختران در تهران افتادند. قبلا تعداد کمی مدرسه توسط خود زنان تأسیس شده بود که به‌طور خصوصی اداره می‌شد. قبل از مشروطه عقاید مذهبی سختی حکم‌فرما بود. گاه تحصیلات جدید را حتی برای مردان هم درست نمی‌دانستند. مخالفت بسیار بود. اوایل دختری که برای تحصیل از خانه بیرون می‌رفت، به سمت او سنگ پرت می‌کردند. در کل جامعه هیچ استقبالی از حضور زنان نمی‌شد. در آن زمان بحثی که زنان مطرح می‌کردند این بود که تا زنان باسواد نشوند، نمی‌توانند پسران خوب و وطن‌پرست تربیت کنند. یک قرن قبل همین استدلال در اروپا مطرح شده بود تا تحصیل زنان را توجیه کنند.

خب وقتی زنان ناصرالدین‌شاه در مسئله تحریم تنباکو، قلیان‌ها را شکستند، یکی از مهم‌ترین حرکت‌های تأثیرگذار در تاریخ مشروطه عنوان شده است.

به‌نظر من در مورد این حرکت هم غلو شده است. مگر چند زن در حرمسرا بودند؟ چند نفر قلیان می‌کشیدند؟ در خارج از حرم چند نفر از این کار با خبر شدند؟ اطلاعات ما در این زمینه محدود است. ولی آنچه اهمیت داشت فتوای تحریم تنباکو توسط علمای عتبات بود که باعث شد مردم دخانیات را کنار بگذارند. بنابراین درباره قلیان‌شکستن زنان در حرم باید گفت: بیشتر جنبه سمبولیک داشت تا یک حرکت تأثیرگذار. منابع بسیار خوبی که در آن زمان برای مطالعه در مورد زنان نوشته شده، خاطرات اعتمادالسلطنه و عین‌السلطنه است که با حرم شاه آشنایی داشتند.

البته از طرفی هم به‌نظر می‌رسد زنان به‌نوعی کاتالیزور بحث‌های مشروطه بودند، مانند بحث زنان قوچانی.

به‌نظرم مشروطه‌خواهان از این واقعه برای پیشبرد اهدافشان در زمینه تشکیل عدالت‌خانه و ایجاد هیجان عمومی استفاده کردند. موارد دزدی و فروش دختران و زنان قبلا هم اتفاق افتاده بود و بعد هم می‌افتاد و شاید هنوز هم اتفاق می‌افتد. آنچه مسلم است، با توجه به اسناد موجود و با همه جنجالی که به‌پا شد، عاقبت این دختران را نمی‌دانیم، ماجرای زنان و دختران قوچان به کجا انجامید؟ آیا آنها را بازپس خریدند؟ به اعتقاد من، نوعی استفاده ابزاری از این پیشامد شد که خانم افسانه نجم‌آبادی، بهترین تحقیق را در این خصوص ارائه داده‌اند.

من نامه‌ای از پدربزرگ شوهرم که آن زمان حاکم لرستان بود خطاب به پسرش در دست دارم به این مضمون: «شما که در تهران نشسته قانون می‌نویسید بیایید ببینید که لرستان چه خبر است؟». مسئله این است که ما فقط نباید تهران را مدنظر قرار دهیم و رویدادهای پایتخت را به همه کشور تعمیم دهیم. زنان فعال هم موقعیت را درک می‌کردند. اکثرا خواهان حق تحصیل و توجه دولت به بهداشت بودند. نه آزادی زن یا برابری زن را مطرح کردند و هرگز به مسائل سیاسی نپرداختند چون واضح بود که مخالفت خواهد شد.

پس شما مهم‌ترین دوران آغاز حرکت زنان ایران را چه زمانی می‌دانید؟

به‌هرحال دنیا در حال تغییر و تحول بود، روسیه در شمال ایران به سمت انقلاب پیش می‌رفت. در ترکیه و مصر و هند هم زنان و هم مردان، به جنب‌وجوش درآمده بودند و طبیعی بود در ایران هم این وقایع تأثیرگذار باشد. از اواسط قرن گذشته ایران به سوی تجدد می‌رفت. یکی از جنبه‌های سیاست رضاشاه که قاجاریه را برانداخت، تجدد بود که تأثیر بسیار عمیقی در زندگانی روزمره ایرانیان ازجمله زنان به‌وجود آورد و این حرکتی بود که از بالا هدایت می‌شد و به هیچ‌وجه خودجوش نبود. حق تحصیل شناخته شد و زنان توانستند بیشتر در زندگانی اجتماعی شرکت کنند ولی موقعیت زنان در جامعه از لحاظ حقوقی چندان تغییری نکرد.

خبر

کشف گورهای ۷ هزارساله در تل‌چگاسفلی خوزستان

● **شرق:** عملیات تعیین عرصه و پیشنهاد محوطه باستان‌شناسی تل‌چگا سفلی، یکی از وسیع‌ترین محوطه‌های پیشاتاریخی خوزستان که در نیم‌قرن اخیر همواره در معرض تعرض قرار گرفته است، به کشف گورهای هفت هزار ساله منجر شد. عباس مقدم، سرپرست هیأت باستان‌شناسی تل‌چگا سفلی، با اعلام این خبر گفت: با توجه به روند بسیار سریع تخریب محوطه تل‌چگا سفلی، برنامه تعیین عرصه محوطه تعریف و با حمایت معاونت میراث فرهنگی استان خوزستان، اجرا شد. وی افزود: این برنامه در دو مرحله مطالعات پیش‌میدانی و میدانی صورت پذیرفته است. در بخش مطالعات پیش‌میدانی، علاوه‌بر گزارش‌های منتشرشده توسط دیتمن، تمامی نقشه‌ها، تصاویر هوایی و ماهواره‌ای تهیه و به دقت ارزیابی شدند.

او با اشاره به شروع مطالعات میدانی تعیین عرصه از اردیبهشت‌ماه سال‌جاری، گفت: در بخش مطالعات میدانی برنامه، هیأت باستان‌شناسی ابتدا شروع به مستندسازی وضع موجود محوطه کرد و تمامی تغییرات طبیعی و انسانی ایجادشده در عرصه و پیرامون محوطه را به دقت ثبت کرد. به‌گفته عضو هیأت‌علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، هیأت باستان‌شناسی بر مبنای ضوابطی برای دستیابی به درک بهتری از گستره محوطه باستانی تل‌چگا به گمانه‌زنی‌هایی پیرامون محوطه پرداخت. مقدم با اشاره به شناسایی گورستان‌های باستانی توسط هیأت باستان‌شناسی افزود: این گورستان‌ها که برخی از آنها بر مبنای تغییرات سطحی نمایان شده بودند، شواهدی ارائه کردند که تاریخی برابر با اواخر هزاره پنجم پیش از میلاد را نشان می‌دهد. او گفت: ازهمین‌رو با استفاده از علوم میان‌رشته‌ای، متخصصان با ابزارهای روزآمد، به بررسی ژئو مغناطیس بخش‌هایی از این گورستان پرداختند.

این باستان‌شناس تصریح کرد: نتایج این بررسی به ما کمک بسیار زیادی کرد، چراکه توانستیم بدون انجام هرگونه کاوش پیرامون محوطه، شناخت خوبی از شکل و پراکندگی گورها به‌دست آوریم. مقدم در پایان گفت: برنامه میدانی تعیین عرصه محوطه تل‌چگا سفلی، که مجوز آن توسط رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری صادر شده بود، پایان یافته است و هیأت باستان‌شناسی سرگرم تهیه و تدوین گزارشی مفصل از فعالیت‌های انجام‌شده است. یکی از وسیع‌ترین محوطه‌های پیشاتاریخی محوطه باستانی تل‌چگا سفلی در دشت زیدون (زهره) و در حاشیه جنوبی رودخانه زهره، یکی از وسیع‌ترین محوطه‌های پیشاتاریخی در جنوب غربی ایران است.

تل‌چگا سفلی در دهه ۱۹۷۰ میلادی توسط هیأتی به سرپرستی هانس نیسن، از مؤسسه شرق‌شناسی دانشگاه شیکاگو، شناسایی شد. بعدها، رینهارد دیتمن، به تفصیل به الگوهای زیستگاهی دشت‌های بهبهان و زهره پرداخت. در الگوهای زیستگاهی‌ای که دیتمن ارائه کرده است، از تل‌چگا سفلی به‌عنوان یکی از کانون‌های مهم زیستگاهی در اواخر هزاره پنجم پیش از میلاد نام برده شده است. در سال ۱۳۸۸ شمسی، کامیار عبدی در یک برنامه بررسی و شناسایی آثار شهرستان بهبهان، از آثاری که دیتمن شناسایی کرده بود، بازدید کرد و پس از آن متعاقبا، به همت زنده‌یاد گنجی، تل‌چگا سفلی درسال ۱۳۸۸ به شماره ۲۸۸۲۲، در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.

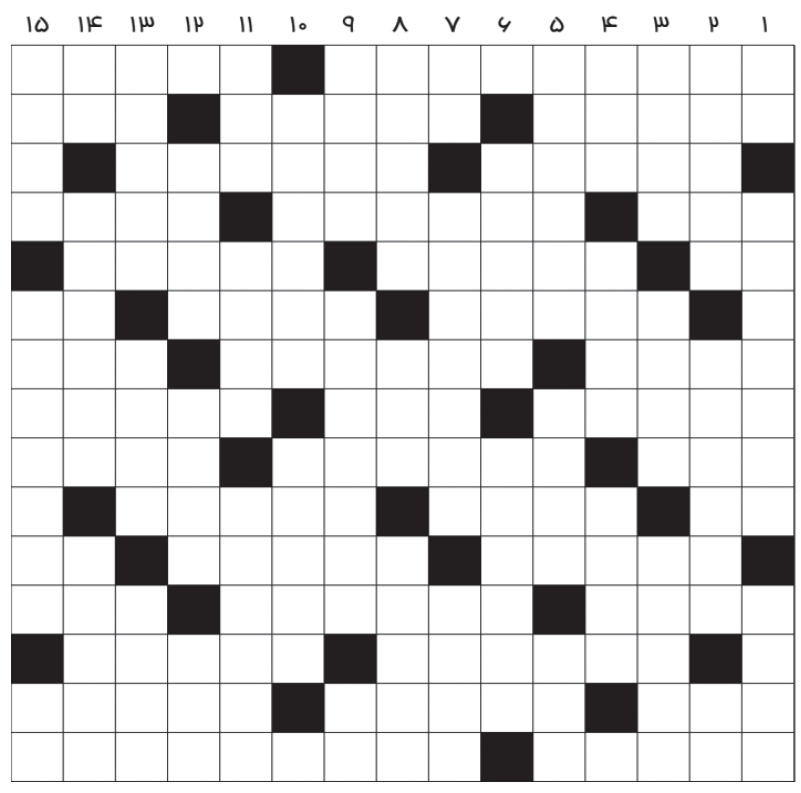
جدول ۲۳۰۳ ■ طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- فاقد جا و مسکن معین- نام پدر فریدون، پادشاه پیشدادی ۲- مصونیت از خطر- دارایی‌ها- بزرگ‌ترین عضو درونی بدن ۳- درج‌شده- قورت‌دادن ۴- سوریه قدیم- دوره بت‌پرستی پیش از اسلام- ضرباهنگ ۵- پول ژاپن- آشکار و جلوه‌گر- مخفیانه ۶- صحرا و بیابان- سازمان جهانی خواروبار و کشاورزی- به‌دنیاآوردن ۷ - لقب حضرت محمد(ص) در دوران جوانی- دریاچه‌ای در فارس- فلات آسیایی ۸- افترا- بیماری سبزی و آب آلوده- جاذبه ۹- همراه اطوار- عصاره لیموترش- واحد وزن تقریبا برابر با ۲۸ گرم ۱۰- ورزش یک‌رقمی!- مالی که در قبال آزادی کسی پرداخت شود- میانجی ۱۱- گلی زیبا- نوعی اسلحه کمری- طمع ۱۲- قطار زیرزمینی- دلسردی- محرمانه ۱۳- عمده فروش- جانور خیالی ترسناک ۱۴- پشت‌سر- له‌شده- ناپاکی ۱۵- چشم‌بندی- اثری به قلم یوجیل اونیل، نمایش‌نامه‌نویس آمریکایی.

عمودی:

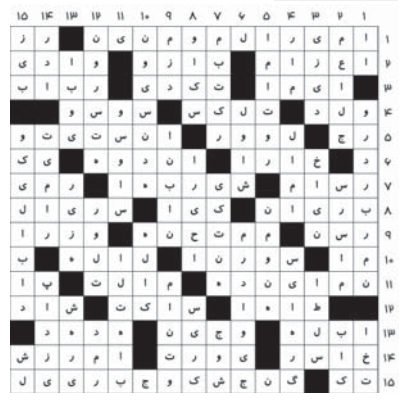
۱- کتف- آبشار پله‌ای دیدنی شهرستان گنبد- زیبارو ۲- اعتقاد به وجود خداوند- اعتقاد به ظهورمنجی- رب‌النوع خورشید در مصر باستان ۳- به آهستگی- بی‌نظیر- مقابل رعیت ۴- زوجه ابوسفیان- شبیه و نظیر- سحر و جادو ۵- شهری در استان خراسان‌جنوبی- پشیمان- بالای بدن ۶- نوعی زیرانداز- مخاطب تلویزیون ۷- بله روسی- تنقلات بی‌خاصیت- لازم و ضروری ۸- ورزشگاه مشهور انگلستان- محبوب‌ترین رنگ در بین مردان- تعداد چیزی را مشخص‌کردن ۹- آش سنتی یزد- پیامبر اکرم (ص) آن را آفت دانش دانسته‌اند- همه‌چیز را جمع می‌بندد ۱۰- میانه‌روی- مادر ۱۱- شیمی کربن- پیرایه- دفاع آخر در ورزش ۱۲- بدزبان و بی‌حیا- با حق در ستیز است- سرپرست ۱۳- فن انجام کار- از ظروف پرمصرف آشپزخانه- کلام روان و شیوا ۱۴- تیر پیکاندار- هوشیار و دقیق- دوستی خالص ۱۵- همنشین- حریق- حرف دهن‌کجی.

حل سودوکو سخت

حل سودوکو ۱۲۹۹

جدول ۲۳۰۲

سودوکو سخت ۱۳۰۰

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

		۹	۴			۶		
			۳				۸	۴
	۴	۵		۲	۸			
					۱	۲		۷
۷	۱				۲	۵		
۶	۹					۳		۸
۵					۶			۱
					۳		۲	
		۷				۹		۳

سودوکو ۱۳۰۰

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

	۷	۸		۶	۳		۱	
	۴		۲		۸		۷	۳
۲		۳	۵			۸		۴
۷				۱				۹
۳		۲	۹				۶	
۴	۹		۶	۳	۲			
۶		۴				۵		۷
		۹	۷			۱		۲
۸	۲			۲	۵	۹		۶